

Lodovico Guicciardini, *Beschrijvingen van de hele Nederlanden, ook genoemd Nederduitsland*, Nederlandstalige uitgave uit 1612

P 264 - 270

De beschrijving van Zeeland

P 264

ZEland (zoals sommigen zeggen) omvat de eilanden die men in oude tijden 'Arboriken' noemde. Die naam kregen ze vroeger van de Denen, volgens de Deense geschiedenis. De Denen (zoals hierna gezegd zal worden) namen het eiland Walcheren in en noemden het Zeeland, naar de naam van het voornaamste eiland van het koninkrijk Denemarken. Zo zijn alle andere omliggende eilanden ook genoemd. Wat mij betreft, vind ik dat deze naam eigenlijk komt van de Nederduitse taal. Dit blijkt daadwerkelijk ook zo te zijn: Zeeland wil immers in deze taal eigenlijk zoveel zeggen als "land van de zee". De Fransen spreken het ook bijna zo uit, maar de Italianen zeggen Silanda, om het woord te brengen tot de zoetheid van hun taal. In het kort gezegd: in dit land zijn veel eilandjes met bijzondere en verschillende namen, zoals we de meeste hierna zullen beschrijven. Samen vormen ze wat men gewoonlijk Zeeland noemt.

Het zijn vijftien of zestien eilandjes die samen een graafschap vormen. In het zuidwesten en westen, maar vooral in het noordwesten liggen ze aan de wilde zee¹. In het noorden van het graafschap zijn er zeearmen die eruitzien als kanalen, het Flackee² genaamd. Deze vormt de scheiding tussen Zeeland en Holland. In het zuiden ligt de linkerarm van de Schelde, de Honte genaamd, die Zeeland van Vlaanderen scheidt. In het oosten ligt de rechterarm van de Schelde, die haar naam behoudt en Zeeland van Brabant scheidt. Westwaarts ligt de wijde zee tegenover Engeland. Sommigen menen dat die eilanden, zoals Caesar schrijft, gevormd worden door de Rijn, die op veel plaatsen in de grote zee uitmondt. Anderen geloven dat dit in vroegere tijden vast land is geweest en dat de Schelde de eilanden niet alleen van Vlaanderen, maar ook van elkaar scheidde en daarlangs in de Maas uitmondde, zoals Caesar aantoonde. Nu nog mondt een kleine arm uit in de Merwede, zoals we in de beschrijving van de Schelde gezegd hebben.

Cornelius Battus schrijft dat hij oude geschriften heeft gezien waarin stond hoe rond het eerste jaar na de geboorte van Christus, en ook nog later, Zeeland bestond uit

¹ Noordzee

² Flakkee cfr. huidig eiland Goeree-Overflakkee

veel kleine eilandjes. Hier waren toen veel sloten en waterlopen van elkaar gescheiden, zonder enige woningen of huizen. Jan Reygersberg, geschiedschrijver van Zeeland, en andere schrijvers bewijzen dat een deel van die eilanden, ten minste de dichtstbij gelegen, eertijds dichter aansloten bij Vlaanderen, wat wel waarschijnlijk is. Door zeestormen heeft de Schelde echter een nieuwe loop genomen, waardoor zij gescheiden zijn in het jaar 1438. Juan Cristóbal Calvete de Estrella schrijft ook hierover in zijn boek over de reis die prins Filips, nu koning, in deze landen heeft gedaan. Levinus Lemnius, geboren te Zierikzee, zou ten gunste van zijn vaderland, wel willen bewijzen dat de Zeelanders afstammen van de Mattiaci. Zo werden ze genoemd door Cornelius Tacitus. Levinus Lemnius haalt deze woorden aan uit het boek van Tacitus over de zeden van de Hoogduitsers:

“Est in eodem obsequio Mattiacorum gens Batavis similes, nisi quòd ipso terrae suae solo ac caelo acrius animantur”.

Wat wil zeggen: In dezelfde gedachtegang zijn ook de Mattiaci een volk zoals de Bataven, behalve dat zij sterker gehecht zijn aan de aarde en de grond van hun land. Diegene die het voorgaande en het navolgende leest en opmerkt, zal duidelijk ontdekken dat de Mattiaci in Hoogduitsland en over de Rijn hebben gewoond, zoals dezelfde Tacitus ook zegde. Zijn voornemen in het vornoemde boek is niets anders dan het land, het volk en de zeden van de Hoogduitsers te beschrijven. Al noemt hij ze Bataven, dit doet hij alleen maar om aan te tonen door welke diensten de Mattiaci aan de Romeinen verbonden waren. Voorwaar kan men noch in dit boek, noch in zijn geschiedenis een vermelding vinden die op deze Zeelanders van toepassing zou zijn. Noch Plinius, noch Strabo, of enige andere oude schrijver heeft kennis van dit volk. Maar er wordt wel vermeld dat de Mattiaci genoemd zijn naar de Hoogduitse stad Mattiacum³, gelegen in het land van Hessen (zoals men bij Ptolomeus kan vinden). Deze stad was zeer vermaard voor de baden en de warmwaterbronnen, waarover Plinius in zijn eenendertigste boek in het tweede kapittel, zegt: “In Mattiacum in Duitsland over de Rijn zijn warme fonteinen. Het water hieruit geschept blijft drie dagen lang ziedend heet en vormt aan de randen puimsteen”. En Martialis zegde:

P 265

³ Wiesbaden

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Zeeland p. 264-270

*Si mutare paras longaeuos, cana, capillos,
Accipe Mattiacas (quo tibi calva?) pilas.*

Men moet maar eens nagaan op welke plaatsen van Zeeland (dat bij wijze van spreken helemaal aan de zee gelegen is) deze zeer vermaarde fonteinen van warm water eertijds zouden mogen geweest zijn. Dan zal wel blijken dat de Mattiaci niets gemeen hebben met de Zeelanders.

BIJVOEGSEL

[Onze auteur gaat niet akkoord met Levinus Lemnius, die schrijft dat de Zeelanders ten tijde van Cornelius Tacitus Mattiaci genoemd werden, terwijl de Hollanders Bataven genoemd werden. Dit is wat Hadrianus Junius ook stellig beweert, en dat dit volk onder geen andere naam vroeger bekend was. Onze auteur heeft echter een tegengestelde opinie: hij zegt dat de Mattiaci hun woonplaats hadden in Hoogduitsland in de stad Mattiacum. Die was gelegen in het land van Hessen en verklaart de oude naam van de Mattiaci. Junius plaatst daar ook de oude woonplaats van de Chatti. Maar het is niet onmogelijk dat Bato⁴ en zijn stamgenoten, vergezeld van enige Mattiaci naar hier gekomen zijn en hier een aantal woonplaatsen bouwden en deze vervolgens benoemden met de oude namen van de plaatsen en steden van hun land. Diegenen die een deel van Batavia innamen werden Chatti genoemd en diegenen die zich een deel van Zeeland toe-eigenden werden Mattiaci genoemd. Onder hen bestond ook een goede vriendschap en alliantie. De Chatti bouwden ook in het gebied van de Mattiaci hun stad Catz, nu in zee verdwenen. De Zeelanders gebruiken nu nog altijd het oude woord 'maet', waarmee ze hun medegezellen aanspreken. Het schijnt afkomstig te zijn van Mattiacio. Hierin verschilt een Zeelander van bijna alle andere volkeren. Nu is het altijd gebruikelijk geweest om nieuw veroverde plaatsen te noemen naar de gebieden of heersers van de gebieden van oorsprong of om de nieuwe gewesten met bekende namen te vereren. Dit hoeft geen bewijs, vermits het algemeen gekend is dat de nieuwgevonden eilanden eertijds anders genoemd werden dan nu. Zo spreken wij nu van de eilanden Sint-Laurentius, Sint-Helena, de Filipijnen en andere, maar waren deze vroeger onbekend. Zo is het ook geloofwaardig dat de naam van de Bataven en de Mattiaci veranderd werd in Hollanders en Zeelanders, toen Noormannen uit Gotland en Denemarken naar hier kwamen (hoewel anderen daarover een andere opinie hebben). Deze Noormannen hadden de gewoonte om jaarlijks veel volk uit te sturen (zoals bij Halicarnassus te

⁴ legendarische stamvader van de Bataven.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Zeeland p. 264-270

zien is). Door het groot aantal geboorten waren ze zo talrijk, dat hun land van oorsprong hen niet allemaal kon voorzien van voedsel. Daarom stuurden ze kolonies uit om nieuwe woonplaatsen te zoeken voor hun onderhoud, zonder naar hun vaderland te kunnen terugkeren. Het scheiden uit hun vaderland, dat ze in hun hart droegen en beminden, viel hen zwaar. Daarom gaven zij het nieuw veroverde land de naam van wat hen nauw aan het hart lag, en noemden het naar hun vaderland. Op die manier zou het missen van hun vaderland hen minder zwaar vallen. Gescheiden van hun welbeminde eilanden in de Oostzee, Öland en Zeeland genaamd, gaven ze de eerste eilanden waar ze aan land kwamen dezelfde namen, meteen bij de aankomst. Dit was in het jaar 828, wanneer zij de oude inwoners verdreven hebben en de machtige stad Wijk bij Duurstede stormenderhand overweldigden. Hierdoor durfde Hunger, de tweede bisschop van Utrecht, niet in zijn bisdom blijven. Zij vonden deze eilanden zeer goed gelegen tussen hun vaderland en Bretagne, dat zij ook overmeesterd hadden, net als de kust van Gallië. Vanaf toen zijn Holland en Zeeland genoemd geweest naar de eilanden Öland en Zeeland in Scandinavië, in de Oostzee onder het koninkrijk Denemarken. Ze bleven deze gebieden domineren tot Dirk, de eerste graaf van Holland, hen na 26 jaar overwon en verdreef. Die ontving het van Karel de Kale als graafschap Holland. Na het vertrek van de Noormannen is die naam Holland (met de aspiratie H) gebleven, zoals ook de naam van Zeeland.]

De eilanden

Het is schier onbegonnen werk al deze eilanden individueel te beschrijven. Een deel ervan zijn dikwijls door stormen, onweders en overstromingen veranderd en zijn van plaats verwisseld. Het ene eiland is nu groter, het andere dan weer kleiner. Het ene verdwijnt nu onder water, het andere komt dan plots weer tevoorschijn. Bijgevolg zullen wij hier enkel de voornaamste eilanden bespreken, die sterk en het meest gekend zijn. Het zijn er zeven in totaal, die door een arm van de Schelde in twee groepen gescheiden zijn. De eerste groep bevat de drie oostwaarts gelegen eilanden Schouwen, Duiveland en Tholen die samen Zeeland Beoostenschelde vormen. De tweede groep zijn de vier eilanden westwaarts en worden Zeeland Bewestenschelde genoemd. Het gaat hier om Walcheren, Zuid-Beveland, Noord-Beveland en Wolphaartsdijk. Deze eilanden zijn overal op de kusten voorzien en beschermd door zandbergjes en heuvels van wit zand, door de natuur gevormd of eertijds door de zee opgeworpen. Ze worden gewoonlijk duinen genoemd. Aan de zuidzijde zijn deze duinen rondom bezet met dammen en dijken. Deze reiken zo hoog dat de zee (zoals men met nauwgezet toezicht en ondervinding vaststelt) er niet over kan lopen. Hun

hoogte bedraagt gemiddeld omtrent twaalf Florentijnse vadem of tien Antwerpse el, en de basis is breder dan vijftwintig el. Ze zijn met de hand opgebouwd en niet van gewone aarde, maar van de vetste potaarde die werd opgevuld met hout en steen. Deze dammen en dijken zijn van buiten bezet en gebonden als een bolwerk of schans tegen de

P 266

aanhoudende zeegolven, die daar geweldig tegen beuken. De golven zouden de dijken doorbreken als zij niet overdekt waren met veel stro. Dit is twee vingers dik gedraaid en gewrongen. Het zit stevig in de dijken ingewerkt waardoor ze ongelofelijk goed standhouden. De kosten die dagelijks gemaakt worden aan herstelling, onderhoud en versterking van de dijken zijn zeer groot: het vraagt zeer veel moeite en arbeid. Maar daar wordt goed op toegezien door diegenen die gronden en eigendommen bezitten op de eilanden, met behoorlijke lasten en kosten. Het land is hier zeer vet, vruchtbaar en geschikt voor alle landbouw. Maar vooral wordt hier het mooiste, edelste en beste koren geteeld dat men ooit gezien heeft, het lijkt bijna rijst te zijn. Ook groeit hier veel goede koriander. Daarnaast groeien hier laurierbomen met hun rijpe vruchten, die men in de andere streken van deze provincies niet vindt. Hier groeien ook veel medicinale kruiden, zoals Lemnius schrijft, die elders niet gevonden worden. Nochtans zijn deze Zeeuwse eilanden dichter bij de Noordpool dan alle andere delen van Nederland, uitgenomen Holland, Friesland en andere. Bijgevolg zouden we verwachten dat het veel kouder zou zijn op deze eilanden, en ze daarom minder en zuurder fruit, en minder bloemen en kruiden zouden voortbrengen. Hieruit blijkt duidelijk dat het zeewater, met zoete en lauwe winden, de lucht en de grond van de eilanden verzacht. Dit is ook het geval in Engeland, dat voor een groot deel noordelijker ligt dan deze provincie. Nochtans groeien daar in het hele land altijd zeer mooie laurierbomen en andere bomen. Ook groeien daar verschillende kruiden, planten en bloemen, bijna in alle seizoenen en momenten van het jaar, wat in onze streken niet gebeurt. Wat meer is, men ziet dat de zee de lucht aan land zodanig tempert en matigt, dat heel het jaar allerlei dieren bij dag en bij nacht onder de blauwe hemel in het veld weiden. Echter, zoals de zee de winterkoude tempert, zo tempert zij ook de hitte van de zomer. Dit gebeurt in die mate dat in Engeland de druiven en sommige andere vruchten niet zo goed rijp worden, zoals hier wel het geval is. In Zeeland groeit ook zeer goede meekrap, zo overvloedig dat een groot deel van Europa ervan voorzien wordt. Ook is hier een bepaalde soort turf: een vette, lijmachtige aarde om vuur te stoken. De

inwoners noemen het 'darink⁵'. Het is echter verboden dit uit te graven, vooral tegen de dijken, omdat deze grond het fundament is van de dijken. Deze turf geeft de dijken sterkte tegen het geweld van de zee. Het land heeft wonderlijke weiden voor de beesten en oneindige visgronden voor de mensen. In heel Zeeland zijn er acht ommuurde steden, namelijk Middelburg, Zierikzee, Vlissingen, Veere, Tholen, Sint-Maartensdijk, Reimerswaal en Goes. Voorts zijn hier andere mooie open steden en ook 102 dorpen. De Staten van het graafschap hebben alleen een prelaat, een edelman en voorts de steden.

BIJVOEGSEL

[De Zeeuwen hebben van de Keizer een octrooi gekregen, waarbij hen toegestaan wordt dat wanneer in de Raad van Holland een ambt van ordinaris of extraordinaris vrijkomt, van welke soort dan ook, enkel bekwame personen die werden geboren in Zeeland zullen verkozen worden.

Aan de steden Zierikzee, Goes, Reimerswaal, Tholen, Veere, Vlissingen en andere ommuurde steden van Zeeland die recht op jurisdictie en kennis en een rechterlijke magistraat bezitten, uitgezonderd Middelburg, staat het octrooi nog een belangrijk recht toe. Het stelt hier dat niemand in beroep mag gaan tegen hun vonnis of uitgevaardigde rechterlijke uitspraak, hetzij het niet goedgeemaakt kan worden, hetzij de definitieve uitspraak niet meer bedraagt dan 10 Vlaamse pond. Rechterlijke uitspraken zullen uitgevoerd worden niettegenstaande beroep of herziening, als de winnaar een voldoende waarborg geeft voor een vonnis in hoger beroep. Dit is zo willend en gebiedend, dat eender welk beroep, dat ingesteld wordt van een vonnis uit de vermelde steden, verder wordt gezet bij de Raad van Holland. Dit op datum van 27 januari 1532. Gelijk het staat in fol. 79 in het tweede *Memoriaalboek* van de griffier de Jonghe.]

Het is tijd dat wij beginnen aan een nadere beschrijving, te beginnen aan de oostzijde. Het voornaamste eiland van Zeeland, Beoostenschelde, wordt nu in het Latijn 'Scaldia' genoemd. Het verwijst naar de rivier de Schelde, en in het Nederduits noemt men dit eiland 'Schouwen'. Het was zeer groot, maar het is sterk verkleind en afgetakeld door overstromingen en zeestormen. Het heeft nu nog een omtrek van ongeveer zeven mijl en was vroeger zo dicht bij Noord-Beveland gelegen dat de inwoners met elkaar konden spreken. Tegenwoordig zijn ze door een zeer breed water van elkaar gescheiden.

⁵ Veen dat doordrenkt geweest is met zeewater.

BIJVOEGSEL

[Het grondgebied van Zeeland groeit langs de ene zijde aan en brokkelt langs de andere zijde af. Nu is er onder de dijk van Zuydkerk zo een grote diepte, dat men vreest dat het land van Schouwen doormidden zal gesplitst worden. Aan de noordzijde, waar vroeger een grote diepte was, is het aangegroeide land van de Dreischor weer ingedijkt. Een hele tijd waren daar geen problemen, maar nu brokkelt de grond er weer af. De polders van Noordgouwe zijn nu buiten gevaar.]

Zierikzee

De voornaamste stad van dit eiland is Zierikzee, welke we hierna beschrijven.

P 267

Zierikzee is gelegen op 5,5 mijl van Arnemuiden en 6 mijl van Middelburg. Het wordt beschouwd als de oudste stad van dit graafschap. Zoals men in het jaargetijdenboek vindt, is Zierikzee gesticht in het jaar 849 door een zekere heer Siring, van wie ze de naam draagt. Ze was eertijds zeer belangrijk omwille van haar vermaardheid en koophandel, wat te danken is aan haar zeer mooie en bedrijvige haven. Door de verzanding en verstopping van de haven heeft de stad zeer veel schade geleden. Niettemin is Zierikzee tegenwoordig nog omsloten met muren en vesten, en heeft het mooie huizen en goede woningen. Het is bijgevolg de tweede stad van Zeeland. Tegenwoordig wordt hier nog veel handelgedreven, voornamelijk in zout en meekrap, dat overvloedig aanwezig is op dit eiland.

BIJVOEGSEL

[Zierikzee is de oudste en was vroeger de rijkste stad van Zeeland. Ze voert in het wapenschild een zwarte leeuw in een rood veld, met alle recht. In die stad hadden de graven vroeger een mooi kasteel, zoals blijkt uit de oude gebouwen. De burggraaf heeft nog steeds zijn hoge vierschaar op deze plaats aan het marktveld, wat Gravenhof wordt genoemd. Vroeger kwamen de meeste zeeschepen uit Zierikzee, maar mettertijd werd de haven minder bruikbaar. Nu is daar een grote bedrijvigheid van zoutzieden, maar op een andere manier en van een andere grondstof dan men gewoon was. Vroeger werd darink uit de schorren gedolven en tot as verbrand. Die assen werden gekookt met zeewater en daaruit werd zout gewonnen. De stad Zierikzee bezit het privilege dat men tegen hun uitgesproken vonnissen niet in beroep kan gaan. Hier bestaat ook een specifieke gewoonte bij het procederen. Het gaat over wanneer een crediteur een door een Schepen bezegeld document bezit, met onder

andere de clause "dat hij zichzelf en al zijn goederen, waar die gelegen zijn, verbindt tot de betaling zonder aanmaning als hij door de vierschaar met volle rechte zou veroordeeld worden". Wanneer de schuldenaar niet betaalt op de gestelde dag, mag de crediteur zijn goederen doen verkopen in tegenwoordigheid van burgemeesters en schepenen. De goederen moeten in handen blijven van de veroordeelde, gedurende een termijn van veertien dagen. Binnen die termijn kan de veroordeelde die goederen vrijmaken, mits betaling van de som waarvoor ze verkocht zijn, verhoogd met de gemaakte kosten, dit in uitvoering van het vonnis. Wanneer de aflossing niet gebeurt binnen deze termijn, wordt voor de Baljuw of Schout ten minste op twee verschillende rechtszittingen (met veertien dagen ertussen) gepleit dat de veroordeelde zou afzien van de verkochte goederen. Als de schuldenaar dit niet wilt, zal de rechter zelf de goederen overdragen aan de crediteur. Dit geldt enkel inzake onroerende goederen. Als er roerende goederen verkocht zullen worden, dan moet de schuldenaar zich borg stellen dat hij de goederen niet zal verminderen. Wanneer hij geen borg stelt, worden ze bewaard op het gravensteen, en na veertien dagen door een scheidsrechter verkocht. Dit gewoonterecht werd daar ononderbroken steeds toegepast.

Het verjagen van Jan van Renesse

In het jaar 1301 is Jan⁶, graaf van Henegouwen en de achttiende graaf van Holland en Zeeland, naar het gebied van Schouwen gekomen om Jan van Renesse uit Zeeland te verdrijven en te verjagen. Deze laatste bezorgde zijn onderdanen overlast bezorgde, en vertrok daarna naar de graaf van Vlaanderen. Diens zoon Gwijde⁷ heeft op aanstoken van Jan van Renesse in het jaar 1304 een groot machtig leger verzameld, waarmee hij naar Cadzand trok. Daar wachtte hij op een gunstige wind om over te steken naar Walcheren. De zoon van de graaf van Holland⁸ verzamelde ook een groot leger, waarmee hij met onvoorziene gunstige wind naar Cadzand is getrokken. Daar heeft hij een zware strijd gevochten tegen de Vlamingen, waarvan een groot deel sneuvelde. Graaf Gwijde was belust op weerwraak en bracht opnieuw veel Vlamingen en strijders op de been. Daarmee trok hij naar Zeeland, om het aan te vallen. De jonge graaf Willem is hem tegemoet gegaan, maar door verraad werd hij, eenmaal te Veere en eenmaal te Arnemuiden, op één dag overwonnen. Hij is haastig uit de strijd gevlucht naar Zierikzee om nieuwe krijgslieden te verzamelen. Gwijde achtervolgde

⁶ van Avesnes.

⁷ Gwijde van Namen, zoon van Gwijde van Dampierre.

⁸ Willem van Avesnes.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Zeeland p. 264-270

hem samen met de Vlamingen en veroverde Middelburg. Daarna belegerden ze Zierikzee. Gedurende zes weken lang werd er geschoten, met stenen geworpen en bestormd. Uiteindelijk heeft graaf Willem in het geheim één van de poorten geopend, waarna hij een moedige uitval deed naar de Vlamingen. Er werd een hevige strijd gevoerd. Meer dan 1500 Vlamingen werden gevangengenomen en sneuvelden of verdronken. Daarna werd een bestand van een maand afgesloten, dat bepaalde dat men Zierikzee niet zou versterken, noch de bolwerken zou uitbreiden. Nadien is graaf Willem naar Holland getrokken, om meer krijgsvolk en bijstand. Wanneer het bestand afliep, zijn die van Zierikzee gaan vechten tegen de Vlamingen die binnen Middelburg lagen, en hebben ze die stad opnieuw krachtig heroverd. Hierbij sneuvelden veel Vlamingen. Die van Zierikzee zijn met grote eer en triomf naar hun stad teruggekeerd en brachten graaf Willem deze blijde tijding. Die keerde daarop terug naar Zierikzee, heeft de Vlamingen daar verslagen en hen verjaagd uit Zeeland. Tijdens deze strijd wordt Graaf Willem tot ridder geslagen samen met nog 48 man. Nadat hij Zierikzee versterkt had, is graaf Willem naar Holland getrokken. Daar heeft hij met de hulp van zijn oom Gwijde⁹, bisschop van Utrecht, een groot leger verzameld om de Vlamingen uit Duiveland te verdrijven. Maar wanneer ze daar aankwamen werden ze 's nachts door Jan van Renesse en de Vlamingen overvallen en verslagen. De bisschop, de broer van de graaf¹⁰ werd in gevangenschap naar Vlaanderen gevoerd.

P 268

Daarna heeft Gwijde van Vlaanderen zijn leger opnieuw op de been gebracht en ging hij er opnieuw de stad Zierikzee mee belegeren, van de zaterdag voor palmzondag tot de woensdag na Pasen. Wanneer hij vaststelde dat hij niet vorderde, heeft hij het beleg opgebroken en is hij de Maas overgestoken. Samen met heer Jan van Renesse heeft hij heel Noord-Holland ingenomen, tot Haarlem toe. Daarenboven kwam hertog Jan van Brabant, die Geertruidenberg en heel Zuid-Holland veroverde, behalve Dordrecht. De reeds vermelde Gwijde van Vlaanderen rustte opnieuw een groot leger uit, waarmee hij naar Utrecht trok en later naar Zeeland. Hij heeft de stad Zierikzee voor de derde maal belegerd, en heeft ze dagelijks bevochten en bestormd met **Magenen**, blijden¹¹, beren¹², katten¹³ en nog andere belegeringswapens. Aan de noordzijde van de stad had hij twee grote blijden doen oprichten, die uitermate grote

⁹ Gwijde van Avesnes.

¹⁰ Jan van Avesnes, graaf van Holland.

¹¹ Werpmachine.

¹² Dammen in vestinggracht.

¹³ langwerpige houten constructie bedoeld om aanvallers te beschermen bij de wal.

L. Guicciardini, *Beschrijving van de Nederlanden*, Nederlandstalige uitgave, 1612
Beschrijving van Zeeland p. 264-270

stenen in de stad wierpen. Hij richtte ook een blijde op aan de zuidzijde. De verdedigers van de stad waren niet minder goed voorzien van sterke dappere mannen en oorlogsinstrumenten. Zij hadden onder andere drie uitermate grote blijden, waarmee ze in het leger grote schade aanrichtten. Gedurende dit beleg heeft graaf Willem een groot leger verzameld om de stad te ontzetten. De koning van Frankrijk, Philips de Schone, stuurde vanuit Calais zijn Admiraal met 350 grote schepen en 5 galeien vol soldaten. Ook de graaf heeft in Holland veel schepen verzameld. Die zijn op Sint-Laurentiusdag in het jaar 1304 met de schepen van Frankrijk samengekomen om de Vlamingen van het beleg van Zierikzee te verdrijven en de stad te ontzetten. De Vlamingen hebben zich daartegen verweerd en maakten een groot schip klaar, gevuld met spek, olie, salpeter en zwavel. Ze staken dit schip in brand en lieten het drijven met de wind en met het getij naar de Hollandse legervloot, om de Hollandse schepen in brand te doen vliegen. De wind keerde echter en het brandend schip dreef terug met het getij tussen de Vlaamse schepen. Wanneer de Fransen en de Hollanders dit zagen, kregen ze moed om te strijden en aan te vallen. De Vlamingen hebben zich gedurende een dag en een nacht goed verdedigd, maar uiteindelijk waren ze zo vermoeid dat zij begonnen te wijken en de vlucht namen. Ze werden door de Hollanders stevig achtervolgd en gevangengenomen. Gwijde van Dampierre van Vlaanderen¹⁴ werd op het einde van de strijd gevangengenomen. Wel 100.000 Vlamingen sneuvelden of verdronken tijdens deze slag en vele werden gevangengenomen. Nadat de graaf van Oostervant¹⁵ deze grote overwinning behaalde, is hij naar Zierikzee gekomen. Daar werd hem gezegd dat er nog wel 6000 Vlamingen in de duinen lagen. Hij stuurde de burgers, die aan de strijd niet hadden deelgenomen, naar de duinen om de Vlamingen te bestrijden. Deze burgers staken echter de handen op en wilden niet verder vechten. Ze werden gevangengenomen en naar Zierikzee gebracht en in ruil voor de gevangen Hollanders teruggestuurd naar Vlaanderen. Omdat zij zich zo moedig gedragen hadden, verkregen de bewoners van Zierikzee veel mooie privileges van hun prins. Toen de heer Jan van Renesse, die bij Utrecht lag, de nederlaag van de Vlamingen vernam, vluchtte hij angstig uit Utrecht en stak hij met de Vlamingen de Lek over met een veerboot. Het veer zonk, waarna alle opvarenden verdronken. Zo kwam Utrecht terug onder het bestuur van de bisschop.

Nieuwe ontwikkelingen

¹⁴ eigenlijk de zoon: Gwijde van Namen.

¹⁵ graaf Willem van Holland.

In het jaar 1411 verkreeg Zierikzee van hertog Willem van Beieren een nieuwe richtlijn. Wanneer iemand veroordeeld werd als crimineel in Zierikzee, zouden zijn goederen voor niet meer dan zestig ponden parisis verbeurd worden. In het jaar duizend 1460 brandde één derde van de stad en de Grote kerk af.

In het jaar duizend 1472 werden twee commissarissen gedood en door het venster geworpen, toen men de accijnzen wilde verhogen, meer dan naar oude gewoonte. De magistraat verzocht de burgerij om genade en gaf hen de sleutels van de stad.

Hertog Karel¹⁶ was hierover zo ontstemd dat hij hen te vuur en te zwaard de wacht aanzegde. Enkele van de voornaamste oproerkraaiers werden gevangengenomen en door de commissarissen onthoofd en tweehonderd burgers zijn gevlucht. Wanneer de hertog aankwam, trokken de overige burgers hem tegemoet en riepen om genade, die ze verkregen. Hun straf werd gemilderd mits een zware geldboete en inkwartiering van een garnizoen.

Rond het midden van de oogstmaand in het jaar 1491 trok de hertog van Saksen naar Zeeland. Hij nam Zierikzee in en bracht er zijn hele leger onder, omdat zij veel hulp verleenden aan Sluis tijdens de oorlog, onder de vorm van ravitaillering en munitie (in het voordeel van heer Adolf van Kleef, die daar woonde). De hertog liet ook de Noordhavenpoort versterken met een blokhuis om de stad te bedwingen. De burgers kregen een schatting van twintigduizend gulden opgelegd.

In het jaar duizend 1555, terwijl de Heer van Hierges in naam van de Grote Commandeur¹⁷ in Holland oorlog voerde, heeft hij achtereenvolgens Buren, Schoonhoven, Oudewater en Weerdt ingenomen. In een poging om het eiland Schouwen in te nemen is de Commandant met zijn volk aangekomen in Sint-Annaland en van daar naar Philipsland gevaren. Van daaruit trok hij verder door het water, tot aan de knieën en alsmaar dieper. Tot ieders verwondering hebben ze zo op het eiland Schouwen de schans van Vianen en andere ingenomen. Dit niettegenstaande het groot verweer van de Zeelandse oorlogsschepen, die omwille van het laag water niet naderbij konden komen. Hier op Schouwen werd de gouverneur van Zeeland, jonker Charles de Boisot, in de rug neergeschoten, vermoedelijk door zijn eigen volk. De rest van zijn gevolg werd ontmoedigd door zijn dood en nam de vlucht. Hierdoor konden de Spanjaarden de stad Zierikzee meteen bezetten na het innemen van Bommenede en Vianen. Het leger heeft het beleg gedurende acht maanden lang met veel kracht volgehouden. Maar door de ononderbroken belegering en het gebrek aan ontzettingstroepen heeft de stad zich aan de Koning overgegeven op 30 januari. Ze

¹⁶ Karel de Stoute.

¹⁷ Requesens.

werd echter weer verlaten door de Spanjaarden, die na de dood van de grote Commandant al muitend naar Brabant optrokken.]

P 269

In Zierikzee is de vermaarde Amandus van Zierikzee van de orde van Sint-Franciscus geboren. Hij was schrijver van veel boeken, zoals blijkt uit de bibliotheek van Gesner. In dezelfde stad is ook Levinus Lemnius geboren en getogen, een zeer geleerde doctor in de medicijnen, waarvan zoveel door hem gemaakte voortreffelijke werken getuigen. Zijn zoon Willem, eveneens medicijnmeester, is omwille van zijn bekwaamheid geneesheer geworden van de koning van Zweden. Pieter Peckius was eveneens burger van deze stad. Hij was een zeer ervaren en geleerd man, wat de door hem geschreven boeken voldoende bewijzen. Enkele jaren geleden zijn bij deze stad sommige wonderlijke zeevissen gevangen, die door hun uiterlijk en hun lange uitstekende tanden veel gelijkenissen vertoonden met wilde varkens. Ze waren echter tweemaal groter en veel vreselijker. Enkele werden naar Antwerpen gebracht, waar ze zeer goed gevonden werden en bijgevolg ook zeer duur werden doorverkocht. Soms worden in deze wateren en in de Hollandse wateren, zowel vroeger als nu, andere vissen gevangen. Deze zijn zeer groot, gruwelijk en wonderlijk en zijn veel beter en geschikter om traan te maken dan voor ander gebruik. Nochtans kan dat geenszins de schade vergoeden of herstellen die zij aanrichten door de gewone vissen te roven, te verslinden en te verjagen.

Op dit eiland ligt de stad Brouwershaven, op twee kleine mijlen van Zierikzee. Hier wonen veel rijke vissers, meer dan andere mensen. Pieter van Brouwershaven was hier geboren, hij was een geleerd man die veel boeken over theologie schreef.

BIJVOEGSEL

[Brouwershaven schijnt zo genoemd te zijn, omdat daar de bierschepen uit Holland aankwamen. Dat bier werd vandaar met schuiten gehaald en over de veren vervoerd over heel Zeeland. Nu is daar veel land aangegroeid. In het jaar 1426 op Sint-Pontianusdag overwon Filips van Bourgondië¹⁸ de Engelsen bij Brouwershaven. In deze slag werden omtrent 3000 man omgebracht die te hulp kwamen van Vrouw Jacoba¹⁹ in het belegerde Haarlem.]

¹⁸ Filips de Goede.

¹⁹ Van Beieren.

Niet zo lang geleden behoorde deze stad toe aan Maximiliaan van Bourgondië, zeeadmiraal en heer van Beveren in Vlaanderen. Hij had deze stad met andere steden, dorpen en landen verkregen vanwege zijn grootmoeder vrouw Anna²⁰, uit het doorluchtige en machtige geslacht van Borselen, dat lange tijd zonder wettige erfgenaam is geweest. Ook Maximiliaan sterft zonder wettelijke erfgenamen in het jaar 1558. Bijgevolg zijn deze goederen overgegaan op de kinderen van de heer van Boussu, die met een van Maximiliaans zusters²¹ getrouwd was. De goederen gingen ook over op de kinderen van de heer van Kruiningen, die met de andere zuster²² gehuwd was. Op het eiland Schouwen zijn veel dorpen en kastelen die toebehoren aan bijzondere edellieden.

Duiveland

Het tweede eiland van Zeeland Beostenschelde aan de kant van Schouwen, wordt Duiveland genoemd, vermits daar een grote menigte duiven woonden. Het behoorde ook toe aan de voornoemde admiraal. Het heeft een omtrek van ongeveer vier mijl. Vermits het blootgesteld is aan de gevaren en problemen van de zee, vindt men hier geen stad van naam of waarde. Wel zijn er dorpen en huizen genoeg die toebehoren aan verschillende edelen en andere lieden. Dit eiland is in het jaar 1530 door de zee overstroomd, met een groot verlies aan mensen en dieren tot gevolg. Daarna werd het door vlijt en hulp van heer Adolf, vader van Maximiliaan van Bourgondië, heropgebouwd en ingedijkt. Dit ging ten koste van veel geld, moeite en behendigheid.

BIJVOEGSEL

[Het eiland Duiveland was vroeger aan de zuidelijke zijde zo groot en breed dat het bijna strekte tot aan het land van Stavenisse. Dat liep in 1509 helemaal onder en bleef verder onbedijkt. Ook Duiveland heeft de meeste schade geleden aan de zuidzijde en de westzijde rond Thijcken van Vianen, en westwaarts bij Ouwerkerk. Maar aan de oost- en noordzijde was grote aanslibbing, zodat daar op Oosterland en Beostenduiveland dijken werden aangelegd. Dit allemaal terwijl Stavenisse, buitendijks gelegen, grote schade leed door de vloed in de jaren 1288, en 1304. In het jaar 1530 werd Duiveland helemaal overspoeld, uitgezonderd de polder 's Heer Jansland²³. In het jaar 1532 gebeurde hetzelfde met het merendeel van het land en de vier Bannen Ouwerkerk, Nieuwkerk, Capelle en Botland. Het Oosterland,

²⁰ Van Borssele.

²¹ Anna.

²² Jacoba van Bourgondië.

²³ Sirjansland.

Beoostenduiveland en 's Heer Jansland werden binnen dezelfde maand echter opnieuw beveiligd. In de vasten daarna, zorgde de voornoemde heer Adolf dat voor Pinksteren Duiveland opnieuw bedijkt was en beveiligd. Het is daarom zo vruchtbaar als maar kan in Zeeland.

Ten oosten van Duiveland lag het allervruchtbaarste poldertje, genaamd Philipsland, tegenover Sint-Annaland. Het werd na verschillende overstromingen telkens opnieuw ingedijkt. Maar in het jaar 1522 werden de dijken zo erg beschadigd dat men het onder water gelaten heeft. Sint-Annaland, Moggershil en Kemshofstede zijn verenigd met Sint-Maartensdijk, en sinds 130 jaar ingepolderd en bedijkt en dus ook zeer vruchtbaar. Daar werd het klooster van de Kruisbroeders gebouwd, dat nu verdwenen is. Na die tijd heeft het echter veel overstromingsschade geleden, zodat het nu met een veer van het land van Tholen afgescheiden is.]

De manier om dergelijke eilanden en andere verdronken landen te winnen en in te dijken, zoals hier gebruikelijk is,

P 270

gebeurt als volgt. Zij wachten allereerst op het geschikte moment tijdens de zomer en bij kalm weer. Wanneer de vloed terugtrekt, en het water ongeveer zes uur lang zeer laag staat, beginnen de werklieden en de dijkers met man en macht opnieuw op de gronddijk te dijken, op de plaatsen waar een bres is. Wanneer er geen vroegere dijk is, zoals bij nieuw gewonnen land, dan begint men de gronddijk te leggen op een geschikte plaats om zo het water te bedwingen. Men herstelt de doorgebroken dijk of men maakt een nieuwe, naargelang het geval. Het water dat op het ingedijkte land blijft staan, leidt men af met grachten, geulen, sloten of sluizen. Als dit echter niet volstaat, wordt het water uitgehoozd en uitgeschept met een speciale molen. Op deze manier komen de dijkmeesters meestal tot hun vermetel doel, al is er veel tijd, moeite, middelen en kennis voor nodig. Ook mogen de winden de ophogingen niet vernielen. Dikwijls gaat door het geweld van de wind heel wat geld, tijd en arbeid verloren. Het gebeurt ook soms dat na de voltooiing van de werken onvoorziene winden, onweders of stormen heel veel geweld tonen. Hierdoor doorbreken de dijken en al overstromt al het ingepolderde en bedijkte land op korte tijd, waardoor veel maanden en jaren arbeid verloren gaat. Nochtans laten zij hierom niet na het werk, te gepasten tijde, gezamenlijk opnieuw te proberen. Want wanneer het wel lukt (wat vaak gebeurt) worden de dijkmeesters op korte tijd zeer rijk. Dat komt immers omdat

dit verdronken land zo vet en vruchtbaar is, dat al wat men daar zaait wonderlijk wast en groeit.

Tholen

Het derde oostelijke eiland is Tholen, dat toebehoort aan de graaf van Zeeland. Het is verbonden is met het land van Sint-Maartensdijk, want tussen beide eilanden is er maar een half bewaterde gracht. Daardoor zeggen sommigen dat dit eertijds twee eilanden zijn geweest. Nu is het maar één eiland en heeft het twee behoorlijke stadjes. De ene is Tholen, genoemd naar de tol die men daar vroeger moest betalen, vanwaar niet alleen de stad maar ook het eiland de naam heeft behouden. De andere stad heet Sint-Maartensdijk, een kleine plaats met verschillende dorpen.

BIJVOEGSEL

[Poortvliet en Vossemeer zijn nu zeer vruchtbare polders die bij Tholen aangegroeid zijn. Vossemeer heeft nooit meer schade geleden door overstromingen. In de Oosterschelde, aan Milheren en Adolfs plaat, nu Ooltgensplaat, zijn er onlangs ook veel vruchtbare polders bedijkt. Deze polders bevatten veel mooie dorpen zoals Oude Tonge, Nieuwe Tonge, Sommelsdijk, Herkingen en Dirksland en nog andere. Het zijn er wel tot twintig toe, gelegen ten oosten van Duiveland, tussen Steenbergen en Goeree. Dit is aangevat ten tijde van hertog Karel van Bourgondië²⁴. Ooltgensplaat leed in de jaren 1530 en 1532 grote schade, maar werd hersteld. Sint-Maartensdijk, één van de oudste onder de Zeeuwse eilanden en vroeger bedijkt door de heren van Borssele, heeft nooit overstromingsschade geleden.]

Sommige andere eilandjes die men in dit gewest oostwaarts ziet, zijn zo klein en zo weinig bewoond, dat het de moeite niet waard is om er veel over te schrijven.

Bijgevolg zullen wij met de zon oostwaarts trekken, waar veel meer te zeggen en te zien is dan in de beschreven gewesten.

Walcheren

Als eerste willen we Walcheren beschrijven.

Walcheren wordt in Latijn 'Valacria' genoemd en is het voornaamste eiland van heel Zeeland. Niet zozeer omwille van zijn grootte, want de omtrek bedraagt niet meer dan tien mijl. Dit is meer omwille van de zekere en sterke ligging, de aard van de steden en dorpen, en het groot aantal inwoners en hun rijkdom. Het heeft drie ommuurde en voorname steden, zoals in de navolgende beschrijving zal blijken.

²⁴ Karel de Stoute.